

Položaj županije τὰ Ἱμοτὰ Konstantina Porfirogeneta

U prilogu se predlaže lociranje hrvatske županije Imote, spomenute u DAI-ju, na područje oko mjesta u rimsko doba, zvanog *Aemate*, odnosno *Lamate* (*Lamatis*), koje se nalazilo južno od Banje Luke. Otprilike na istom području posvjedočena je i mezejska zajednica istog imena [*Ae*]matini, odnosno [*La*]matini. Za Imotski, koji se obično identificira sa županijom Imotom, predlaže se pripadnost Paganiji i njezinoj županiji Dalen, iako je u sljedećim stoljećima to područje bilo u sastavu Huma.

Najranija povijest Hrvata opisana je u poznatom djelu *O upravljanju carstvom* (lat. *De administrando imperio*, skraćeno DAI)¹ bizantskog cara Konstantina VII. Porfirogeneta. Tijekom posljednjih nekoliko stotina godina DAI se intenzivno proučava, ali i dalje postoje mnoga neslaganja o njegovu sadržaju. Ne postoji suglasje čak ni o tome na temelju kojih je izvora spis nastao, dolaze li informacije sadržane u njemu iz vremena cara Konstantina, preko kojih je kanala car, odnosno njegova urednička redakcija došla do materijala itd.² Sva ta teška pitanja staviti ćemo na stranu, budući da nisu od prevelike važnosti za temu kojom se želimo baviti.

Predmet je priloga ubikacija jedne od hrvatskih županija spomenutih u DAI-ju³, za koju vjerujem da je do sada bila nezadovoljavajuće riješena.⁴ Naziv τὰ Ἱμοτὰ (Imota) prvi se put pojavljuje u 30. poglavlju DAI-ja. U njemu se navodi

¹ DAI: 29-31.

² Navodimo samo neka: ŽIVKOVIĆ 2012; VEDRIŠ 2010: Izlaganje s međunarodnog znanstvenog skupa „U početku bijaše *De administrando imperio*: Konstantin Porfirogenet i percepcije najranije hrvatske povijesti 18. veljače 2010.“; ANČIĆ 2010; LONČAR 2010, 2002b, 1992; DZINO 2008; EGGERS 2007; GOLDSTEIN 1995; BUDAK 1994; FINE 1991; N. KLAJIĆ 1985; FERJANČIĆ 1978; MARGETIĆ 1977; NOVAKOVIĆ 1972; FERLUGA 1971; JENKINS 1962; GRAFENAUER 1952; HAUPTMANN 1937; ŠIŠIĆ 1925; BURY 1906 itd.

³ Ubikacijom županija spomenutih u DAI-ju bavio se već Ivan LUČIĆ u djelu *De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*, Amsterdam 1666., Lib. I., Cap. XIII. De Zupaniis sive Comitatus Croatiae. RAČKI 2009 (1881); ŠIŠIĆ 1925: 446-452; V. KLAJIĆ 1928; BARADA 1928; JENKINS 1962: 30, 90-93, 121; VRBOŠIĆ 1992; GOLDSTEIN 1995, 1996, itd.

⁴ Uvriježilo se mišljenje da se Konstantinova τὰ Ἱμοτὰ nalazila na području današnjeg Imotskog. JENKINS 1962: 121; FERJANČIĆ 1959: 33, n. 96; GOLDSTEIN 1995: 152.

popis hrvatskih županija (ζουπανία) bez bilo kakvog pobližeg lociranja. U nekim od ostalih poglavlja DAI-ja ipak postoje još neki podaci koji mogu pomoći u preciznijem određivanju položaja te županije. Zbog toga ćemo u nastavku iz DAI-ja izvući sve relevantne informacije o prostornom rasporedu Hrvatske, Srbije, Paganije, Zahumlja, Bugarske i Mađarske.

1. 1. Διμερίσθη οὖν ἡ χώρα αὐτῶν εἰς ζουπανίας ἰα΄, ἤγουν ἡ Χλεβίανα, ἡ Τζένζηνα, τὰ Ἦμοτα, ἡ Πλέβα, ἡ Πεσέντα, ἡ Παραθαλασσία, ἡ Βρεβέρη, ἡ Νόνα, ἡ Τνήνα, ἡ Σίδραγα, ἡ Νίνα· καὶ ὁ βοάνος αὐτῶν κρατεῖ τὴν Κρίβασαν, τὴν Λίτζαν καὶ τὴν Γουτζησκά.⁵

Zemlja je njihova podijeljena u 11 županija: Hlijevansku (Hlebiana), Cetinsku (Tenzina), Imotsku (Imota), Plivanjsku (Pleba), Pesentsku (Pesenta), Primorsku (Parathalassia), Bribirsku (Breberi), Nonsku (Nona), Kninsku (Tena), Sidrašku (Sidraga), Ninsku (Nina); a ban njihov vlada Krbavom (Kribasan), Likom (Litzan) i Gackom (Goutziska).⁶

Nije poznato iz kojeg je izvora pribavljeno ovo izvješće. Može se uočiti da je početak odlomka napisan u prošlom, a kraj u sadašnjem vremenu. Čini se da je popis županija preuzet iz jednog izvora, a dodatna informacija o područjima kojima vlada ban iz drugog. Prvi izvor mogao je biti iz 9. stoljeća, a drugi je mogao biti suvremen Konstantinu. Moguće je također da su oba izvora bila iz 9. stoljeća, ali da je autor zaboravio promijeniti glagolsko vrijeme u drugoj polovini odlomka. Zanimljivo je zapaziti da su sve županije zapisane u jednini ženskog roda, osim Imote, koja je zapisana u množini (τὰ Ἦμοτα).

Odavna se uvriježilo mišljenje da je Imota iz DAI-ja sačuvana u imenu grada Imotskog. U stručnoj literaturi ponekad se javlja i mišljenje da se spomen mjesta *Aemate* u Antoninovu itinerariju⁷, u odlomku koji opisuje cestu od Salone do Servicija, odnosi na današnji Imotski.⁸ To nije vjerojatno.

Antoninov itinerarij navodi sljedeća mjesta između Servicija i Salone: *Servitti – Ad Ladios XXIII, Aemate XVIII, Leusaba XIII, Sarnade XVIII, Silviae XXIII,*

⁵ DAI: 30, 90-94.

⁶ TOM I: 78.

⁷ ItA:128. Antoninov itinerarij nastao je oko 250. po. Kr.

⁸ ŠIMUNOVIĆ 2014: 166: „U itinereru Antoninijevu (296,1) ime je zapisano *Aematis*.“ Šimunović zatim kritizira tumačenje D. Alerića (Pregršt južnohrvatskih toponima, HFD, Rijeka 2001, 5-15) da je ime *Imotski* nastalo od romanske sintagme (*turris in monte*, budući da je prije od grada bila imenovana starohrvatska župa (ζουπανία τὰ Ἦμοτα) u Porfirogeneta, a koja se prostirala Imotskim poljem. Tek je naknadno sagrađena utvrda nazvana po imenu župe (*Imota*), koja nije *in monte*. Zatim navodi lingvističke razloge protiv te mogućnosti: „Neobjašnjen mu je refleks stražnjeg nazala /on/ (*in monte*), koji nije dao očekivani /on/ > /u/ (*Imut), kao npr. *Mutogras* (: monte grassu u Poljičkom primorju)“. Isto i u ŠIMUNOVIĆ 1985: 171: „Imota (<*j̄mota<Aematis)“; DODIG 2011; MARKOVIĆ 2004.

Pelva XVIII, in *Aequo* XVII, *Salonas* XXI.⁹ Prema navedenim udaljenostima, može se izračunati da se Servicij, koji se nalazio u blizini današnje Bosanske Gradiške, nalazio samo 43 rimske milje sjeverno od *Aemate*.

Peuntingerova karta također sadrži odjeljak *Via Seruitio usquae ad Salona: Seruitio* XVI, *Ad Fines* XIII, *Casra* XII, *Lamatis* X, *Leusaba* XII, *Baloie* V, *Inde-nea* VII, *Sarute* XIII, *Ionnaria-Bariduo* XIV, *Inalperio* VIII, *Aequo* XVI, *Salona*.¹⁰ Udaljenost između Servicija i mjesta *Lamate* (*Lamatis*) gotovo je ista: 41 milja. To znači da se *Lamate* može poistovjetiti s *Aemate*. Položaj tog mjesta bio je približno 18 km južno od Banje Luke, najvjerojatnije kod današnjih sela Dobrnja i Šljivno ili kod Krupe na Vrbasu.¹¹ Imotski je prilično udaljen od *Aemate* te se nikako ne može poistovjetiti s njim.

Postoji i svjedočanstvo o iliričkoj mezejskoj zajednici istog imena između 40. i 41. po. Kr. na natpisu pronađenom oko 20 km južno od Šipova u mjestu Vaganac (Janj). Natpis uklesan u živu stijenu označavao je granicu između *Ematina/Lamatina* i *Sapuata*:

L(ucius) Arruntius /Camil[I]us [S]cri/[bo]nia[n]us le[g(atus)] pr[o] /pr(aetore) C(ai) [C]ae[s]jaris Au[g](usti) / Germanici iudicem /dedit M(anium) Coelium |(centurionem) / leg(ionis) VII inter Sapuates / [et La]matinos ut fines / [rege]ret et terminus p[on(eret)]¹²

L(ucije) Aruncije Kamilo Skribonijan, legat Gaja Cezara Augusta Germanika (Kaligule), odredi M(anija) Celija, centuriona Sedme legije, za suca između Sapuata i Lamatina (Ematina), kako bi odredio njihove međusobne granice i postavio međaše.

U literaturi se dvoji jesu li *Sapuati* i *Ematini* dvije zajednice unutar iste mezejske peregrinske *civitas*.¹³ U *Kozmografiji* Anonima Ravenjanina, djelu koje je nastalo na prijelazu iz kasne antike u srednji vijek, na pravcu od Servicija prema jugu spominju se sljedeći *civitates*: ...*Serbitium* – *Fines* – *Lamatis* – *Leusaba* – *Baloia* – *Apeva* – *Sapua* – *Bersellum* – *Ibisua*...¹⁴

Od Servicija do Baloje spominju se uglavnom iste lokacije kao i na Peuntingerovoj karti, nakon čega navedeni pravac napušta cestu prema Saloni i skreće prema istoku.

⁹ *ItA*: 128 (Item a Sirmio Salonas 268-269).

¹⁰ *MCJ* I: 48, n. 160-161. *Ad Fines* se nalazio kod sela Mahovljani, na desnoj obali Vrbasa, sjeveroistočno od Banja Luke; *Casra* (*Castra*) se nalazio na mjestu grada Banja Luke. GRAČANIN 2011: 31.

¹¹ *MCJ* I: 48, n. 162; BOJANOVSKI 1988: 373; Isti 1974: 90-93.

¹² *CIL* III, 9864a = *ILS* 5950.

¹³ GRBIĆ 2014: 123-124; MESIHOVIĆ 2014: 652-653; WILKES 1969: 274.

¹⁴ *Rav* IV 19: 217-218.

Zbog toga se Sapua, koja se spominje nakon Baloje¹⁵, obično smješta na područje između Jajca, Donjeg Vakufa i Travnika.¹⁶ Sapuati su tako vjerojatno zauzimali područje jugoistočno od Vaganca, a Ematini sjeverno od tog mjesta. Značajno je primijetiti da se na navedenom pravcu u tom vremenu još uvijek spominje i *Lamatis*.

Navedena su tri svjedočanstva složna: južno od Servicija (Bosanske Gradiške) i Kastru (Banje Luke) u antici je postojalo mjesto (*Aemate/Lamate*) i mezejska zajednica s istim imenom (*[Ae]matini/[La]matini*). Gledano s jezičnog stajališta, ne postoje prepreke da se τὰ Ἡμοτα iz 30. poglavlja DAI-ja identificira s toponimom *Aemate* iz rimskog doba. Neovisno o meni, istu je mogućnost razmotrio Danijel Džino, ali joj nije pridao preveliku pozornost.¹⁷ Ukoliko je naziv do Konstantina došao preko latinskog predloška¹⁸, u kojem je pisalo **Aemotae*¹⁹, tada bi se moglo objasniti zašto je u grčkom prijevodu to ime napisano u množini. Ovakav slučaj kontinuiteta s antikom sasvim sigurno nije usamljen. Na isti su način nastali nazivi za još neke županije: Bribir (od antičke Varvarije), Nin (od antičke Enone) i Mokro (od antičkog Mukura).

Autor je vjerojatno slijedio nekakav poredak pri nabranjanju županija. Općenito gledano, njegov je smjer nabranjanja od jugoistoka prema sjeverozapadu. Čini se da su Livno i Cetina najjužnije županije na istoku Hrvatske. Imota i Pliva nabranjaju se nakon toga, pa ako se τὰ Ἡμοτα nalazila na širem području Banje Luke, tada je redosljed nabranjanja u skladu s navedenim općenitim pravilom.

1.2. Ἀπὸ δὲ τοῦ Ραουσίου ἄρχεται ἡ ἀρχοντία τῶν Ζαχλούμων, καὶ παρεκτείνεται μέχρι τοῦ Ὀροντίου ποταμοῦ, καὶ πρὸς μὲν τὴν παραθαλασσίαν πλησιάζει τοῖς Παγανοῖς, πρὸς δὲ τὰ ὄρεινὰ εἰς ἄρκτον μὲν πλησιάζει τοῖς Χρωβάτοις, εἰς κεφαλὴν δὲ τῆ Σερβλίᾳ.²⁰

*Od Raguze započimlje se arhontija Zahumljana i proteže se sve do Neretve rijeke; na strani morskoj primiče se Paganom, a prema gorama na sjever primiče se Hrvatom, sučelice pako Srbiji.*²¹

Ovaj odlomak daje zanimljiv detalj: Zahumlje je na sjeveru (sjeverozapadu) u zaleđu Paganije susjed Hrvatskoj.

¹⁵ Baloja se obično smješta u Šipovo. BOJANOVSKI 1988: 292.

¹⁶ BOJANOVSKI 1974: 225-226; Isti 1988: 295.

¹⁷ DZINO 2010: 191-192, n 56.

¹⁸ ŽIVKOVIĆ 2012.

¹⁹ Prijedlog Tibora Živkovića u mojoj korespondenciji s njim bio je pretpostavljeni latinski izvornik kojim se služio Konstantin, u kojem je bilo zapisano *Aemotae*. To bi značilo da je takav latinski oblik došao preko slavenskog *Imota*. Inače, bez slavenskog posredništva latinski bi oblik bio *Aematae* te bi sukladno s time u grčkom bilo zapisano τὰ Ἡματα.

²⁰ DAI: 30, 100-104.

²¹ TOM I: 79.

1. 3. Ἀπὸ δὲ τοῦ Ὅροντιου ποταμοῦ ἄρχεται ἡ Παγανία, καίπαρεκτείνεται μέχρι τοῦ ποταμοῦ τῆς Ζεντίνας, τρεῖς ἔχουσα ζουπανίας, τὴν Ῥάστωτζαν καὶ τὸν Μοκρὸν καὶ τοῦ Δαλέν. Καὶ αἱ μὲν δύο ζουπαναίαι, ἤγουν ἡ Ῥάστωτζα καὶ ἡ τοῦ Μοκροῦ, πρόσκεινται τῇ θαλάσσει, αἵτινες καὶ σαγήνας ἔχουσιν ἡ δὲ τοῦ Δαλενοῦ μήκοθὲν ἔστιν τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκ τῆς ἐργασίας ζῶσι τῆς γῆς.²²

*Od rijeke Neretve počinje Paganija, i pruža se do rijeke Cetine; a ima tri županije, i to Rastočku (Rastotzan), Mokro i Dalen. Od ovih dvije županije, to jest Rastok i Mokro leže uz more. Ove imadu i sagene (lađe). Dalen je pako daleko od mora, a njegovi stanovnici žive od poljskoga gospodarstva.*²³

Paganija se protezala od ušća rijeke Neretve do ušća rijeke Cetine. Prema unutrašnjosti spomenuta je županija Dalen, koja se nalazi daleko od mora, i dvije županije, Rastoka i Mokro, koje se nalaze uz morsku obalu. Naziv Rastoka ukazuje na mjesto gdje se rastače neki riječni tok, pa to geografski najbolje odgovara delti rijeke Neretve²⁴, a naziv Mokro odmah možemo povezati s Makarskim primorjem.²⁵ Ono što nije baš jednostavno utvrditi jest položaj županije Dalen. Arheološki nalazi iz 9. i 10. stoljeća, koji potječu iz unutrašnjeg kopnenog dijela Paganije, tj. s područja od Cetine do Neretve, potpuno su istovjetni nalazima s područja Hrvatske, pa se po tom kriteriju područje županije Dalen ne može odijeliti od područja Hrvatske.²⁶ Prema nekima, Dalen se nalazio u okolici Vrgorca²⁷, ali za

²² DAI: 30, 104-109.

²³ TOM I: 79.

²⁴ ANČIĆ2011a: 259: „...izričaj o ‘otoku Neretve’ (*Scavorum de insula Narrentis*) posve se sigurno doista odnosi na močvarno područje delte te rijeke“, uz koje Đakon vezuje političko središte Neretvana.

²⁵ Županija Rastoka (Rastotza) zauzimala je jugoistočni dio Makarskog primorja, a županija Mokron sjeverozapadni i središnji dio Makarskog primorja. (MARKOVIĆ 2013: 307, n. 27: „Имајући у виду расположиве изворе и аргументацију коју наводе цитирани аутори, смело би се закључити да је жупа *Мокрон* заузимала северозападни и средишњи, а жупа *Растоца* југоисточни део Макарског приморја, с тим што се њихове међусобне границе, као и границе са жупом *Дален*, не могу прецизно одредити. Средиште прве жупе било би око места Макра, а друге у подручју поља Растоке (источно од Вргорца) или код ушћа Неретве, где такође постоји топоним Растока (између села Роготин и Комин).“).

²⁶ PETRINEC 2012: 111: „...arheološki nalazi, koji otud potječu (iz Mogorjela), počevši od onih s prijelaza 8. u 9. stoljeće pa sve do kraja 11. stoljeća, potpuno istovjetni nalazima s područja Hrvatske Kneževine. Mogorjelo se nalazi na teritoriju male Neretvanske Kneževine, kojoj je pripadalo usko područje između donjih tokova Cetine i Neretve, uključujući otoke Brač, Hvar, Korčulu i Mljet.“

²⁷ MARKOVIĆ 2013: 307, n. 27: „Жупанија *Дален* би се налазила негде у залеђу поменутих жупанија, са средиштем у подручју данашњег села Доле (десетак километара северно од Вргорца), с тим што би на северу била омеђена реком Тихаљином и јужним границама хрватске жупаније *Имоте*, док би на западу ишла све до Врбан-поља код Задварја, тј. до почетка доњег тока реке *Цетине*. Могуће је, такође, да се та жупанија налазила северозападно од жупаније *Мокрон*, заузимајући невелику територију између Омишке

taj se položaj ne bi moglo reći da je daleko od mora. Isto je i s mišljenjem da se Dalen nalazio kod Omiša.²⁸

Prema Škegri, područje Imotskog u kasnoj antici moglo je pripadati Mukurskoj biskupiji.²⁹ On izraz iz akata drugog salonitanskog koncila iz 533., koji navodi područje jurisdikcije Mukurske biskupije, tumači na način da se ne odnosi na brdovito područje Delmine (Duvna) i područje Onastina (*montanorum delminense, Onestium*), nego na brdovito/planinsko područje i područje delmatske plemenske zajednice Onastina (*montanorum, delminense Onestinum*)³⁰. Na taj bi način područje Mukurske biskupije u osnovnim crtama odgovaralo području srednjovjekovne Paganije, a područje Imotskog bilo bi onaj njezin planinski dio (*montanorum*), koji bi odgovarao Dalenu iz DAI-ja. Međutim, ipak se postavlja pitanje koliko je daleko prema sjeveru dopiralo područje te županije, budući da je već bilo pokušaja njezina ubiciranja u samo Duvno (Tomislavgrad).³¹

Naziv za Duvno vjerojatno potječe od antičkih naziva *Dalmion/Delmion/Delminion* (Δάλμιον/Δέλμιον/Δελμίτιον)³². Nije sigurno da se navod Tome Arhidakona o Delminu i *civitas Delmis* odnosi na duvanjsko područje.³³ Škegro i u ovom slučaju misli da se Tomin navod odnosi na područje istočno od Splita, tj. na Poljice, odnosno Sumpetar kod Jesenica.³⁴ Međutim, iako nije siguran, Toma pretpostavlja da se grad Delmis nalazio „*in superioribus partibus*“, što se ne može odnositi na područje Poljica. Steindorff argumentira da je Toma pri navodu „*in superioribus partibus*“ mislio na neko područje u pokrajini Gornjoj

---

Динаре и доњег тока Цетине, која би се на истоку простирала до увале Вруље, Горњих Брела и Задварја. У том случају границе области *Далена* поклапале би се у великој мери с границама ‘парохије Дол’, која се помиње у једном црквеном акту из 1185. године као област под јурисдикцијом сплитског надбискупа. Изузетак би био Омиш, иако је он, по Барадином мишљењу, био средиште поменуте парохије (BARADA 1928, op. cit., 42-53). По свему судећи, град на ушћу Цетине средином X века још увек није био у оквирима кнежевине Неретљана јер га Порфирогенит не помиње међу њеним насељеним градовима, а, осим тога, аутор 30. главе списа о народима наводи, као што је већ поменуто, да жупанија *Дален* није била близу мора.“

²⁸ BARADA 1928: 42-53.

²⁹ Imotsko-bekijski kraj mogao je biti dijelom područja Mukurske biskupije, zvanog *montanorum*, jer je na tom području registrirano više ranokršćanskih bazilika. ŠKEGRO 2008: 17-18.

³⁰ ŠKEGRO 2008: 288.

³¹ FERJANČIĆ 1959: 35, n. 110; RAČKI 2009: 9.

³² ŠKEGRO 2000b: 396.

³³ HS: 3: „*Dalmatia secundum Isidorum est prima pars Graeciae et dicitur a Delmi ciuitate antiqua, que ibi fuit; sed ubi hec ciuitas Delmis in Dalmatie partibus fuerat, non satis patet.... Est enim regio quedam in superioribus partibus, que dicitur Delmina, ubi antiqua menia hostenduntur; ibique fuisse Delmis ciuitas memoratur.*“

³⁴ ŠKEGRO 2000a: 52-54.

Dalmaciji, u blizini antičke Dokleje.³⁵ To bi pak značilo da je Dalmacija dobila ime po gradu koji se nalazi izvan ili na rubu Dalmacije. Toma, naime, prije toga tvrdi da je Dalmacija dobila ime po gradu Delmisu. Činjenica da u kasnoj antici u stvarnosti nije postojala Delminijska biskupija³⁶ ne znači da Toma Arhiđakon nije mogao misliti da se Delmina zaista nalazila na području Duvna. Izraz „*superioribus partibus*“ može se interpretirati kao „viša područja“, a to odgovara području Duvna, kako to priznaje i sam Steindorff.³⁷ Toma Arhiđakon još dva puta navodi Delminu. U popisu splitskih biskupa piše da su nakon što su vođe Hrvata i Gota bili očišćeni od arijanstva, u unutrašnjosti bile ustanovljene Sisačka biskupija na zapadu i Delmitanska biskupija na istoku³⁸, a to opet znači da Toma misli kako se Delmina nije nalazila uz obalu. Delminu i Delmis spominje i kada navodi granice Hrvatskoga Kraljevstva u vrijeme kralja Držislava:

*A granice kraljevstva bile su ove: na istoku Delmina, gdje je bio grad Delmis s nekom crkvom u kojoj je pronađen zapis da ju je posvetio kapuanski biskup blaženi German, na zapadu Karintija prema moru sve do grada Stridona, gdje je i danas granica između Dalmacije i Istre, sa sjevera od obale Dunava do Dalmatinskoga mora s čitavom Maronijom i Humskom kneževinom.*³⁹

Prema ovom opisu, Delmina i Delmis nalaze se na samim istočnim granicama Hrvatske, nasuprot Karintije kao zapadne granice. Područje je Huma i Maronije isključeno, što znači da Toma misli kako se Delmina nalazila na istoku Hrvatske, sjeverno od Huma. To može odgovarati samo području Duvna. U 14. stoljeću u izvorima se počinje pojavljivati *episcopo Dalmensi*, za kojega se ne spori da je imao sjedište u Duvnu.⁴⁰ U slavenskom izgovoru Duvno je 1326. zapisano kao *Домнь*⁴¹, a

³⁵ STEINDORFF 1995: 151-155.

³⁶ ŠKEGRO 2000a; Isti 2008.

³⁷ STEINDORFF 1995: 151.

³⁸ HS: 13. *Delminiensis ecclesia* spominje se i u HSM-u u vrijeme ninskoga biskupa Grgura oko 928. (CD I: 37, br. 26).

³⁹ HS: 13. „*Istaque fuerunt regni eorum confinia: ab oriente Delmina, ubi fuit ciuitas Delmis, in qua est quedam ecclesia, quam beatus Germanus capuanus episcopus consecrauit, sicut scriptum reperitur in ea; ab occidente Carinthia, uersus mare usque ad oppidum Stridonis, quod nunc est confinium Dalmatie et Istrie; ab aquilone uero a ripa Danubii usque ad mare dalmaticum cum tota Maronia et Chulmie ducatu.*“

⁴⁰ CD XI: 133, br. 97: U zaključcima provincijalne sinode u Splitu 1344. navodi se: ...*Spaleti existente, praesente tamen domino fratre Madio episcopo Dalmensi*. Godine 1192. kao jedna od splitskom nadbiskupu podređenih biskupija navodi se i *Delmitensem* (CD II: 252, br. 237).

⁴¹ U ispravi bosanskoga bana Stjepana II Kotromanića: *od Домнь voevoda Bogdanь* (THALLOCY 1906: 406).

1395. još arhaičnije, kao *Дльмин*⁴². Razvoj naziva tako se može pratiti sve do antike: Duvno < Dumno/Domno < Dľmin < Dalmina/Delmina < Dalmion/Delmion. Prije djelovanja likvidne metateze Slaveni su od starosjedilaca *Delmino izgovarali kao *Dľmьnь⁴³, pa se čini mogućim da je sastavljač DAI-ja zbog poteškoća u izgovoru to zapisao kao *Δαλέν*.

U rasvjetljivanju činjenice o tome kojoj su biskupiji i kojoj zemlji pripadali Imotski i Duvno može nam pomoći i izvanredan dokument, koji je nastao prilikom splitske sinode, održane 1185. Njegov dio, koji se odnosi na prostorno rasprostiranje biskupija Splitske nadbiskupije, glasi ovako:

Deffiniuimus itaque pari uoto et communi voluntate eorundem suffraganeorum, ut archiepiscopus Spalatensis has habeat parochias: Clissam, Scalle, Zminam, Zettinam, totam Cleunam, totum Masurum, et totum Dol⁴⁴ usque ad Vrullam, et ubicumque sunt terre sancti Domnii, debent dare decimam sancto Domnio. Insuper habeat has ecclesias: sanctam Martham, sanctum Petrum de Clobuco, sanctam Mariam, sanctum Stephanum, sanctum Moyssem, sanctum Bartholomeum. Tiniensis episcopus habeat sedem suam in Tenin et habeat has parochias: Tenin campum, Verchrecca, Pset. Traguriensis episcopus habeat has parochias: Tragurium, Drid, Sebenicum et totum comitatum Zagorie. Scardonensis episcopus habeat has parochias: Scardonam, Brebir, Belgrad cum tota Sidraga. Nonensis episcopus habeat has parochias: Nonam, totam Lucam, et medietatem Lice. Signiensis episcopus habeat sedem suam in Signa et habeat has parochias: Signia, Vallem vineariam, Gezcam et Busan. Corbauiensis episcopus habeat sedem suam in Corbaua et habeat has parochias: Corbauam, medietatem Lice, Nouigrad, Dresnic et Modrusam. Pharensis episcopus habeat sedem suam in Phar et habeat has parochias: Phar, Braciam et Lissam, Corceram, Lastam et Mulcer et totam Crainam..⁴⁵

Područje koje se u nekim transkripcijama naziva *Dol*, a u nekima *Pol*, odnosi se na Poljica, budući da u dokumentu iz 1192. za to područje piše *Polici*.⁴⁶ Splitski

⁴² MS: 226, br. 211: povelja kralja Stjepana Dabiše iz 1395., u kojoj on županu Vukmiru i njegovoj braći daruje selo Kolo na Duvanjskom polju – u lat. transkripciji: „*kako za rečenoga kralia Tvrbtka izbđiše se Koliane na Dľmin i učiniše meju sobom 7 trьbviňь krvii na viri gospodskoj ... i dasmo našim novimь danьjеть rečenomu županu Vľьkmiru i bratu mu Tvrbtku i Stipanu selo rečeno Kolo na Dľmin sь vsimi pravimi kotari i mejami...*“.

⁴³ ŠIMUNOVIĆ 2013: 164-165.

⁴⁴ U MH: 386-387 piše *Pol* umjesto *Dol*, što prema geografskoj logici ukazuje na Poljice.

⁴⁵ CD II: 193, br. 189, također i ponešto drugačija verzija u MH: 386-387.

⁴⁶ Prema CD II: 251-252, br. 237, splitski nadbiskup držao je 1192. Livno, Cetinu, Klis, Poljica, Mosor, Omiš, sve do Makarske i sve područje do Neretve, uključujući čitavu Rastoku: *parochiam Cleune, parochias Citine, Clisse, cum tota iupania Polici, cum toto Massaro, et parochiam Almissi usque ad Macarum et usque ad flumen de Narente et totam Rastizam.*

nadbiskup držao je, dakle, prema ovom dokumentu, Klis, Skale, Sminu, Cetinu, Livno, Mosor i Poljica sve do Vrulje. Iz toga proizlazi da područje Imotskog u 12. stoljeću nije pripadalo Splitskoj nadbiskupiji, nego se vjerojatno kao i čitav Hum, tj. Zahumlje nalazilo pod ingerencijom Stonske biskupije i Dubrovačke nadbiskupije.⁴⁷ To navodi na zaključak da se Imotski tada nije smatrao dijelom Hrvatske. Prema Tomi Arhiđakonu, granica prema istoku bila je ista i u vrijeme hrvatskih kraljeva: Splitska metropolija za sebe je tada držala parohiju cetinsku, livanjsku, klišku, mosorsku, omišku i krbavsku, područje preko „Željeznih planina“, sve do granice sa Zagrebom i čitavu Maroniju.⁴⁸

Popis ostalih područja u navedenom dokumentu iz 1185. skladno se nadopunjuje s popisom hrvatskih županija i banskih područja iz DAI-ja, navedenih u točki 1. 1. Od njih ukupno četrnaest, ovdje se spominje čak deset župa s približno istim nazivom: *Zettina, Cleuna, Tenin, Pset, Brebir, Sidraga, Nona, Gezca, Lice i Corbaua*. Ovo nam može poslužiti i kao određen pokazatelj da je popis dan u DAI-ju zaista vjerodostojan. Područje oko antičkog *Aemate* u 12. stoljeću pripadalo je Zagrebačkoj biskupiji te Imota zaista nije trebala biti ni spomenuta u ovom dokumentu. U 9. i početkom 10. stoljeća to je područje moglo biti pod ingerencijom ninskog, a zatim hrvatskog biskupa, čija se vlast, prema Tomi Arhiđakonu, krajem 11. stoljeća prostirala sve do Drave.⁴⁹

Možemo zaključiti da je okolica Imotskog, pa čak i područje Duvanjskog polja zaista moglo odgovarati području županije Dalen. Ovakva ubikacija Dalena može se dovesti u sklad s odlomkom 1. 2. samo u slučaju ako je područje Rame bilo pod kontrolom Zahumlja. Inače Hrvatska i Zahumlje ne bi mogle biti susjedi.⁵⁰

1. 4. Ἀπὸ δὲ τῆς Ζεντίνας τοῦ ποταμοῦ ἄρχεται ἡ χώρα Χρωβατίας, καὶ παρεκτείνεται πρὸς μὲν τὴν παραθαλασσίαν μέχρι τῶν συνόρων Ἰστρίας, ἤγουν τοῦ κάστρου Ἀλβούνου, πρὸς δὲ τὰ ὄρεινὰ καὶ ὑπέρκειται μέχρι τινὸς τῶ θέματι Ἰστρίας, πλησιάζει δὲ πρὸς τὴν Τζέντινα καὶ τὴν Χλέβενα τῆ χώρα Σερβλίας.⁵¹

Od Cetine (Zentina) pako rijeke započimlje zemlja Hrvatska (Hrobatia) i proteže se primorjem do međa istarskih, to jest do grada Labina (Albunum). U gorama

⁴⁷ PRLENDER 2011: 23-24. U to vrijeme stonskog biskupa Donata iz njegova je sjedišta u Stonu protjerao zahumski knez Miroslav, brat Nemanje. Biskup Donat našao je utočište u benediktinskom samostanu na Lokrumu i, unatoč svim pokušajima, nije se uspio vratiti u Ston.

⁴⁸ HS: 15.

⁴⁹ Na istome mjestu.

⁵⁰ Alternativno, ukoliko se Dalen nije nalazio na području Imotskog, tada je Imotski mogao biti u sastavu Zahumlja.

⁵¹ DAI: 30, 113-117.

*ponešto i preseže temat istarski; primiče se pako kod Cetine (Tzentina) i Hlijevna (Hlebena) zemlji Srpskoj...*⁵²

Samo zadnji dio ovog odlomka sadrži informacije važne za našu temu. Ovdje naveden opis granica vrlo je sličan prethodno navedenom opisu granica Tome Arhidakona. Na prvi pogled čini se da je dan vrlo jasan opis prostiranja Hrvatske na jugoistoku. Naime, Cetina i Livno označavaju granično područje Hrvatske prema Srbiji. Grad Livno nalazi se oko 30 km sjeveroistočno od srednjeg toka rijeke Cetine. Autor je očito rijeku Cetinu spomenuo kao granično područje prema Srbiji, misleći samo na donji tok te rijeke, budući da se Livno, iako je na lijevoj strani rijeke Cetine, ipak sasvim sigurno nalazilo u sklopu Hrvatske. Iz ovoga je još teže shvatiti komplicirano granično područje između Hrvatske, Srbije i Zahumlja. Bilo koje rješenje isključit će prethodno. Možemo ipak zapaziti važnu činjenicu: ako su Livno i Cetina spomenuti kao najistočnije područje prema Srbiji, Imotski u tom slučaju nikako nije mogao biti u sastavu Hrvatske.

1. 5. Ἡ γὰρ χώρα Σερβλίας εἰς κεφαλὴν μὲν ἔστιν πασῶν τῶν λοιπῶν χωρῶν, πρὸς ἄρκτον δὲ πλησιάζει τῇ Χρωβατία, πρὸς μεσημβρίαν δὲ τῇ Βουλγαρία.⁵³

*... jer zemlja srpska sučelice je sa svijem ostalim zemljama, a na sjeveru primiče se Hrvatskoj, na jugu pak Bugarskoj.*⁵⁴

Ovaj opis prostornog položaja Srbije signalizira da za autora DAI-ja sjever u stvarnosti označava sjeverozapad, a jug jugoistok te da se Srbija nije nalazila u zaleđu Hrvatske.

1. 6. Ὅτι ἐν τῇ βαπτισμένη Χρωβατία εἰσὶν κάστρα οἰκούμενα· ἡ Νῶνα, τὸ Βελέγραδον, τὸ Βελίτζιν, τὸ Σκόρδονα, τὸ Χλεβένα, τὸ Στόλπον, τὸ Τενήν, τὸ Κόρι, τὸ Κλαβόκα.⁵⁵

*Krštena Hrvatska ima ove naseljene gradove: Nin (Nona), Biograd (Belgrade), Velicin (Belitzin), Skradin (Skordona), Hlijevno (Hlebena), Stup (Stolpon), Knin (Tenin), Kori, Klobuk (Klaboka).*⁵⁶

Popis hrvatskih gradova pisan u sadašnjem vremenu može poslužiti samo za grubo određivanje prostiranja Hrvatske. Može se uočiti da redosljed nabiranja

⁵² TOM I: 79.

⁵³ DAI: 30, 117-118.

⁵⁴ TOM I: 79.

⁵⁵ DAI: 31, 68-70.

⁵⁶ TOM II: 82.

u početku ide uz obalu od sjeverozapada prema jugoistoku: Nona (Nin) – Belgrade (Biograd) – Belitzin (Bilice kod Skradina?) – Skordona (Skradin), a zatim u unutrašnjosti od sjeveroistoka prema jugozapadu: Hlebena (Livno) – Stolpon (Stupin kod Rogoznice?) – Tenin (Knin) – Kori (Karin) i na kraju završava s Klabokom. Nije sasvim sigurno gdje su se nalazili gradovi Belitzin, Stolpon i Klaboka. Stolpon se identificira sa Stupinom kod Rogoznice⁵⁷, a Belitzin s Bilicama kod Skradina⁵⁸. Klaboka se identificirala sa srednjovjekovnom lokacijom crkve *sancti Petri de Clobuco (Clobucec)* u Kaštelima.⁵⁹ Predlagala se identifikacija Klaboke i s današnjim Glamočom⁶⁰ te Ostrovicom. Meni se pak, prema smjeru nabiranja od Livna prema Karinu i po imenu, čini da Κλαβόκα najbolje odgovara antičkom *Clambetisu*, koji se nalazio na mjestu današnjeg Obrovca.

U svakom slučaju, može se uočiti da se nijedan navedeni grad ne može ubicirati istočno od Livna i Cetine, tj. na područje Imotskog.

1. 7. Μετὰ δὲ τὸν καιρὸν, ὃν αὐτὸς ὁ κύρις Λέων ἐβασίλευσεν, παρεγένετο ὁ τότε εἰς τὸ Δυρράχιον στρατηγῶν, ὁ πρωτοσπαθάριος Λέων ὁ Ῥαβδοῦχος, ὁ μετὰ τοῦτο μάγιστρος τιμηθεὶς καὶ λογοθέτης τοῦ δρόμου, εἰς Παγανίαν, τὴν τότε παρὰ τοῦ ἄρχοντος Σερβλίας διακρατουμένην, πρὸς τὸ βουλευθῆναι καὶ συντυχεῖν τῷ αὐτῷ ἄρχοντι Πέτρῳ περὶ τινος δουλείας καὶ ὑποθέσεως.⁶¹

*Ali u doba poslije carovanja gospodina Leona, dođe tadašnji strateg drački, protospatarij Leon Rabduh – potom dobije čast magistra i logoteta droma – u Paganiju, kojom tada vladaše arhont Srblije da na stanku s istim arhontom Petrom vijeća o nekoj službi i osnovi.*⁶²

Ovaj odlomak izvješćuje o posjetu bizantskog dostojanstvenika Leona Rabduha arhontu Srbije Petru oko 917. Iz izvješća doznajemo da je u to vrijeme Petar vladao Paganijom. To bi moglo značiti da Paganija nije bila pod kontrolom Srbije prije, a vjerojatno ni poslije vremena vladanja Petra. U tom vremenskom odsječku bilo je, dakle, moguće napisati da Srbija i Hrvatska graniče na Cetini i Livnu. Ukoliko ovo izvješće shvatimo na takav način, tada ovaj odlomak pripada istom vremenu kao i odlomak 1. 4. Vladanje Srbije nad Paganijom teško je zamisliti ukoliko se granična područja tih dviju zemalja nisu dodirivala. Srbija se mogla teritorijalno primaknuti Paganiji samo iz smjera Rame,

⁵⁷ ŠIMUNOVIĆ 2014: 179-180.

⁵⁸ ŠIŠIĆ 1925: 446; UGLEŠIĆ 2006: 38.

⁵⁹ *Documenta*: 114, br. 98; *CD I*: 160, br. 125; *CD II*: 193, br. 189.

⁶⁰ FERJANČIĆ 1959: 44, n. 186.

⁶¹ *DAI*: 32.

⁶² *TOM I*: 86.

što govori u prilog tome da je područje Imotskog, pa čak i Duvna, u to vrijeme bilo dijelom Paganije. Srbija je područje Rame u tom slučaju morala preoteti Zahumlju⁶³, budući da su, prema odlomku 1. 2., prije toga Hrvatska i Zahumlje negdje u tom području bile susjedi.

Zanimljivo i sasvim drugačije rješenje ovog problema predložio je Ančić.⁶⁴ On smatra da se Zahumlje nalazilo uglavnom na lijevoj strani Neretve i imalo središte u Stonu, a da su Paganija i Hum jedna te ista zemlja, koja se nalazila na desnoj strani Neretve.⁶⁵ Prema njemu, srpski je knez Petar u vrijeme posjeta Leona Rabduha došao u posjed Zahumlja, tj. područja s lijeve strane Neretve, te se s bizantskim „generalom“ našao negdje između Pelješca i Dubrovnika.⁶⁶ Ovakvo je objašnjenje možda geografski logičnije, ali ide protiv izvora. Teško je zamisliti da autor DAI-ja, što se tiče Zahumlja i Paganije, griješi u tolikoj mjeri da čak ne zna u kojoj zemlji vlada antipat i patricij Mihajlo od roda Viševića. Također, ako je srpski knez Petar zauzeo Paganiju, onda bi to značilo da je zauzeo zemlju koju Ančić naziva Humom, što je zaista i mogao, ukoliko se županija Dalen, ugrubo gledano, nalazila između Biokova i Srbije.

Bilo ovako ili onako, područje Imotskog, prema dosada navedenoj argumentaciji, nije pripadalo Hrvatskoj.

2. 1. Πλησιάζουσι δὲ τοῖς Τούρκοις πρὸς μὲν τὸ ἀνατολικὸν μέρος οἱ Βούλγαροι, ἐν ᾧ καὶ διαχωρίζει αὐτοὺς ὁ Ἴστρος, ὁ καὶ Δανούβιος λεγόμενος ποταμός, πρὸς δὲ τὸ βόρειον οἱ Πατζινάκται, πρὸς δὲ τὸ δυτικώτερον οἱ Φράγγοι, πρὸς δὲ τὸ μεσημβρινὸν οἱ Χρωβάτοι.⁶⁷

*Susjedni su pako Turkom na istočnu stranu Bugari, gdje ih dijeli rijaka Istar, koga i Danubijem zovu. Prema sjeveru su Pečenezi, a više prema zapadu Franci, a prema jugu Hrvati.*⁶⁸

⁶³ DAI: 32. U to vrijeme Srbija i Zahumlje zaista nisu bile u prijateljskim odnosima. Zahumski knez Mihajlo bio je u savezu s Bugarima, protiv srpskog kneza Petra.

⁶⁴ ANČIĆ 2011a; ANČIĆ 2011b. Kritka Ančićeva mišljenja u: BUDAK 2014: 55, n. 16.

⁶⁵ ANČIĆ 2011a: 270: „Riječ je o tomu da su autor ‘Spisa’, a onda po njemu i autori ostala dva teksta koji tvore cjelinu dalmatinskoga dossiera u okviru De administrando imperio, jednostavno zamijenili pojam ‘Humska zemlja’ pojmovima ‘zemlja Neretvana’ ili ‘Paganija’, a onda uspjeli pomiješati tu istu ‘zemlju Neretvana’ (‘Paganiju’) za ‘zemljom Zahumljana’.“

⁶⁶ ANČIĆ 2011a: 271: „... je autor ‘Spisa’ zapravo pogriješio – Mihajlo nije vladar ‘Zahumlja’, nego Humske zemlje (‘Paganije/zemlje Neretvana’), a Petar Gojniković uspostavio je kontrolu nad ‘Zahumljem’, koje se nalazi na istočnim granicama Mihajlove kneževine, a na kopnenoj strani ionako graniči s Petrovom kneževinom... Mihajlo je doista mogao doći do informacije o susretu i pregovorima između kneza i ‘generala’, a to se u tome slučaju moglo odigrati negdje između Pelješca i Dubrovnika“.

⁶⁷ DAI: 40, 41-44.

⁶⁸ TOM II: 9.

2. 2. Ὅτι τοῖς Τούρκοις τὰ τοιαῦτα ἔθνη παράκεινται πρὸς μὲν τὸ δυτικώτερον μέρος αὐτῶν ἢ Φραγγία, πρὸς δὲ τὸ βορειότερον οἱ Πατζινακῖται, καὶ πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος ἢ μεγάλη Μοραβία, ἧτοι ἡ χώρα τοῦ Σφενδοπλόκου, ἧτις καὶ παντελῶς ἠφανίσθη παρὰ τῶν τοιούτων Τούρκων, καὶ παρ' αὐτῶν κατεσχέθη. Οἱ δὲ Χρωβάτοι πρὸς τὰ ὄρη τοῖς Τούρκοις παράκεινται.⁶⁹

*Turcima jesu oni narodi susjedi: prema zapadu Frangija, prema sjeveru Pečenezi, a prema jugu Velika Moravska ili država Svetoplukova, koja je posvema uništena od tih Turaka i od njih zauzeta. Hrvati su pako prema gorama susjedni Turcima.*⁷⁰

2. 3. Καὶ κατοικοῦσιν μὲν οἱ Τοῦρκοι πέραθεν τοῦ Δανούβεως ποταμοῦ εἰς τὴν τῆς Μοραβίας γῆν, ἀλλὰ καὶ ἔνθεν μέσον τοῦ Δανούβεως καὶ τοῦ Σάβα ποταμοῦ.⁷¹

*Tamo pako preko rijeke Dunava stanuju Turci u zemlji Moraviji, a i simo između Dunava i rijeke Save.*⁷²

2. 4. Ὅτι ἐν τῇ βαπτισμένη Σερβλία εἰσὶν κάστρα οἰκούμενα τὸ Δεστινίκον, τὸ Τζερναβουσκέη, τὸ Μεγυρέτους, τὸ Δρεσνεήκ, τὸ Λεσνήκ, τὸ Σαληνῆς καὶ εἰς τὸ χωρίον Βόσονα τὸ Κάτερα καὶ τὸ Δεσνήκ.⁷³

*U krštenoj Srbiji jesu naseljeni gradovi: Destica (Destinikon), Crnabuča (Tzernabuskei), Međureč (Meguretus), Drežnik (Dresneik), Lešnik (Lesnik), Soli (Salines); a u zemlji Bosni pako: Kotor (Katera) i Desnik (Desnik).*⁷⁴

Prema odlomku 2. 4., iz popisa gradova „krštene Srbije“ može se zaključiti da je Srbija na svom najsjevernijem dijelu pokrivala područje Tuzle, budući da se ona identificira s gradom *Salines*.⁷⁵ Ćirković smatra da je „krštena Srbija“ pokrivala čitavo područje Usore i Soli i da je sezala sve do rijeka Vrbasa i Save.⁷⁶ Međutim, iz prethodnih triju odlomaka (2. 1. – 2. 3.) proizlazi da autor DAI-ja ne zna ništa o eventualnom susjedstvu Srbije i Mađarske. Mogli bismo interpretirati da se sjeverno od Srbije, duž južne obale rijeke Save nalazila Bugarska,

⁶⁹ DAI: 13.

⁷⁰ TOM I: 34-35.

⁷¹ DAI: 42.

⁷² TOM II: 12.

⁷³ DAI: 32.

⁷⁴ TOM I: 88.

⁷⁵ ĆIRKOVIĆ 1998.

⁷⁶ Isto: 23-24.

koja je u području Bosanske Posavine postajala susjed Hrvatskoj.⁷⁷ Ukoliko se sjeverno od Save nalazila Mađarska⁷⁸, onda to znači da je područje oko Banje Luke, tj. predloženo područje županije Imote zaista bilo u sastavu Hrvatske.

Zaključak

Iz međusobne usporedbe svih navedenih odlomaka DAI-ja proizlazi da se županija Imota nije nalazila na području današnjeg Imotskog. Analiza odlomaka pokazala je da je autor 30. poglavlja DAI-ja u svoja izvješća ugradio informacije o teritorijalnim promjenama u prvoj polovini 10. stoljeća. U to je vrijeme Srbija proširila svoju vlast na Paganiju, što znači da su tada Hrvatska i Zahumlje prestale biti susjedi. To je autoru DAI-ja omogućilo da granično područje između Hrvatske i Srbije postavi istočno od Cetine i Livna. U skladu s time, područje Rame, koje je prethodno vjerojatno bilo u vlasti Zahumlja i tako omogućivalo dodir s Hrvatskom, moralo je tada doći u vlast Srbije.

Imotski je u 9. i 10. stoljeću najvjerojatnije bio dijelom županije Dalen, koja je pripadala Paganiji. Najkasnije od 12. stoljeća Imotski je gotovo sigurno integralni dio Huma, što proizlazi iz nekolicine suvremenih povelja i dokumenata.⁷⁹ Prvi je spomen Imotskog iz 1210.⁸⁰ Iz dokumenata izdanih

⁷⁷ Šišić misli da su Hrvatska i Bugarska graničile negdje Vrbasu na istok u području sjeveroistočne Bosne (ŠIŠIĆ 1925: 335).

⁷⁸ Granica između Hrvatske i Mađarske bila je na Savi samo na području današnje sjeverozapadne Bosne. Sjeverno od Une čini se da se između Hrvatske, Mađarske i Svetog Rimskog Carstva nalazilo relativno samostalno područje, koje je držalo samo labave veze s navedenim trima zemljama (MARGETIĆ 1994: 46: „...jer je Slavonija imala u biti značenje neke vrsti tampon-državice koja je amortizirala svaku opasnost da slavonsko područje dođe pod njemačku, bugarsku ili mađarsku vlast, a odlučujući hrvatski utjecaj bio je neizravno, ali efikasno, zagaraniran crkvenom vlašću splitskog metropolita.“; POSAVEC 1998: 289: „Najnovija arheološka istraživanja potvrđuju tezu da je područje ranosrednjovjekovne Slavonije sve do potkraj XI. stoljeća određeni ... tampon-prostor staromađarske i starohrvatske države.“ – pri čemu se autor poziva na TOMIČIĆ 1996); TAKÁCS 2010: 58: „Prema našem mišljenju, Nada Klaić našla je, u jednoj od svojih posljednjih studija, pravu formulaciju za rješenje ovog problema, dok je slično je mišljenje izrazio i Gyula Kristó 1979. Nada Klaić se, naime, pišući o Slavoniji 11. stoljeća, poslužila sintagmom *terra nullius*, tj. ničija zemlja (N. KLAJČIĆ 1978: 233: „*Slavonia is going to be therefore till the end of the 11th century terra nullius.*“). Ova formulacija, naravno, u sebi sadrži i mogućnost da su obje strane, na vlastitom kneževskom ili kraljevskom dvoru, to područje mogle smatrati svojim.“

⁷⁹ Prema spomenutoj Splitskoj sinodi iz 1185., Imotski je bio izvan granica Hrvatske (MH: 386-387; CD II: 193, br. 189). Također, prema spomenutom opisu granica Hrvatskoga Kraljevstva, koji je dao Toma Arhidakon (13. stoljeće), područje je Imotskog, po svemu sudeći, bilo izvan Hrvatske (HS: 39-40).

⁸⁰ Povelja iz 1210., koju je ugarsko-hrvatski kralj Andrija II. izdao hrvatskom banu Domaldu, spominje lokaciju Ymot Sutozel kao granicu njegova posjeda s istočne strane: „*Harum autem terrarum mete sunt: ab oriente Chrisoua, Cameniza et Ymot Sutozel, inde versus mare ad Vrulas, inde ad Zernovnicam...*“ (CD III: 101-102, br. 82).

1254.⁸¹ i iz 1372. jasno proizlazi da je Imotski tada pripadao Humu (*et Imota nuncupata in terra nostra Cholmi existencia et habita*).⁸² Županija Imota nijednom se ne spominje u poveljama hrvatskih vladara. Isti je slučaj i s ostalim dvjema sjevernim hrvatskim županijama, Plivom i Psetom, što može značiti da je županija Imota bila vrlo daleko od mora. Ukoliko se τὰ Ἴμωτα nalazila na području Imotskog, što je vrlo blizu jezgre hrvatske države, tada se njezino uporno nespominjanje u domaćim izvorima teško može objasniti.

S druge strane, mora se priznati da su, osim rimskodobnog toponima *Aemate*, dokazi o postojanju županije τὰ Ἴμωτα na širem području Banje Luke prilično slabi. Ipak, oko Banje Luke postoje određeni jezični ostaci u vidu toponima s osnovom *-mot*⁸³, a moguće je i arheološki potvrditi utjecaj starohrvatskog kulturnog kruga. To se prvenstveno odnosi na sustavno istražena groblja u Gomjenici kod Prijedora i Petoševcima kod Laktaša.⁸⁴ Također, ne postoje razlozi koji bi nijekali pripadnost tog područja hrvatskoj srednjovjekovnoj državi.

Ovako pozicionirana županija Imota popunjava prazninu, koja je tako dugo postojala u razumijevanju prostorne i administrativne organizacije hrvatske države sjeverno od županija Pliva i Pset. Kao krajnja sjeveroistočna hrvatska županija prema Mađarskoj i prema bugarskim teritorijima, u području danas znanom kao Bosanska Posavina, zasigurno je igrala važnu ulogu. Kroz nju je prolazila najvažnija komunikacijska ruta između Hrvatske i Bugarske u 9. i 10. stoljeću te Hrvatske i Mađarske u 10. stoljeću. Ta je ruta okvirno slijedila rimsku cestu od Salone do Servicija. Jedan njezin krak prelazio je rijeku Savu, nastavljajući prema Mađarskoj, a drugi je slijedio riječni put Sava – Dunav u smjeru jezgre bugarske srednjovjekovne države. Tako postaje razumljivije zbog čega su zapadna poslanstva prema Bugarskoj u pravilu išla preko Hr-

⁸¹ U povelji koju je 1254. izdao župan Radoslav, sin humskog kneza Andrije, navodi se Vojislav Radošević kao imotski satnik: „*Voislav' Radoševik' sat'nik' imot'ski...*“ (MS: 45).

⁸² Ugarsko-hrvatski kralj Ludovik 1372. potvrđuje posjede cetinskog župana/kneza Ivana Nelipića, pri čemu se izričito navodi da se Imotski nalazi u Humu: „...*comes Iwan filius condam Nelepech, comitis de Cetinye, dilectus nobis et fidelis, quadam duo castra sua Wywar et Imota nuncupata, in terra nostra Cholmi existencia et habita...*“ (CD XIV: 440, br. 329).

⁸³ To su staro selo, zvano *Motike*, sjeverozapadno od Banje Luke, planina *Motajica* uz rijeku Savu i utvrda *Komotin* sjeverno od Jajca. Ni za jedno od tih mjesta ne može se potvrditi postojanje u ranom srednjem vijeku.

⁸⁴ PETRINEC 2012: 110. „Osobito su značajna sustavno istražena groblja u Gomjenici kod Prijedora i Petoševcima kod Laktaša, na kojima su, osim nalaza ostruga, registrirani i drugi karakteristični arheološki nalazi starohrvatskoga kulturnog kruga; navedena groblja sjeverozapadne Bosne jasno svjedoče o tome da je već od prve polovine 10. stoljeća ovaj teritorij pod političkom vlašću hrvatskog vladara. Tijekom prve polovine 10. st., a osobito oko sredine tog stoljeća, u okviru grobalja na tlu Hrvatske Kneževine, započinju se pojavljivati pojedini specifični predmeti, kakve pronalazimo isključivo na grobljima sjeverozapadne Bosne, a nema ih izvan tog prostora.“

vatske⁸⁵, a možda se može i bolje razumjeti na kojem su se području odvijali ratni sukobi Hrvatske i Bugarske u 9. i 10. stoljeću. Kao granična županija, Imota je sasvim sigurno, po prirodi stvari, morala imati naglašenu obrambenu funkciju, pogotovo zato što susjedi kao što su Mađarska i Bugarska nisu mogli biti bezazlena prijetnja.⁸⁶ Čak i u slučaju da je Srbija zaista držala područje Bosanske Posavine u svojoj vlasti, to ne bi spriječilo Bugarsku da napadne Hrvatsku preko tog mekog tkiva. Slijedeći prirodan tok doline Save i Vrbasa prema jezgri hrvatske države, prvo što bi se bugarskoj vojnoj sili našlo na putu bila bi županija Imota. Srbija ne bi imala nikakav interes intervenirati.

Po svojoj funkciji, županiju Imotu mogli bismo usporediti s Primorskom krajinom na Kvarneru (Markom dalmatinskom) i Krajinom između Neretve i Cetine, koje su u 11. stoljeću bile organizirane na sjeverozapadnom i jugoistočnom rubu hrvatske države kao pogranične pokrajine.⁸⁷ Nakon izumrća Trpimirovića, vjerojatno je zbog nekog takvog posebnog administrativnog položaja unutar hrvatske države područje predložene županije Imote od strane mađarskih Arpadovića moglo bez ikakvih poteškoća biti priključeno Zagrebačkoj biskupiji, a samim time i srednjovjekovnoj Slavoniji. Dio tog područja južno od Banja Luke već u 13. stoljeću nalazimo pod vlašću bosanskih banova u sklopu Donjih Kraja odnosno župe Zemljanik.

Bibliografija

Izvori

CD I: KOSTREŃIĆ, Marko. 1967. *Codex Diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. Zagreb: JAZU.

CD II: SMIČIKLAS, Tadija. 1904. *Codex Diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. Zagreb: JAZU.

⁸⁵ Postoji više takvih slučajeva. Benediktinac Gottschalk u vrijeme kneza Trpimira namjeravao je ići u Bugarsku preko Hrvatske; papa Ivan VIII. 879. naređuje knezu Zdeslavu da njegovu poslaniku, upućenom bugarskom kralju Mihajlu, bude pri ruci (CD I: 12, br. 9); ponovno 879. isti papa Ivan VIII. knezu Branimiru preporučuje svog poslanika, svećenika Ivana, koji bugarskom kralju nosi njegovo pismo (CD I: 14, br. 11); Toma Arhidakon pripovijeda da su Madalbert i njegov drug Ivan dvije godine iza I. splitskog sabora došli u Hrvatsku, predali papine listove i odmah se dalje zaputili u Bugarsku, kako bi posredovali miru između Bugara i Hrvata, a tek je na njihovu povratku iz Bugarske održan II. splitski sabor (CD I: 36-37, br. 26).

⁸⁶ Iako se postojanje toponima, kao što su *Glamočani* i *Hrvačani* sjeveroistočno od Banje Luke, *Vojskova* i *Hrvačani* sjeverozapadno od Banje Luke te još jedni *Hrvačani* kod Kotor Varoši, u ranom srednjem vijeku ne može dokazati, iz njih bi se moglo naslutiti postojanje graničnih vojnih posada srednjovjekovne hrvatske države, usmjerenih prema Bugarskoj i Mađarskoj. Neka od njih spominju se u 14. stoljeću. Tako se između Kozarca i Dubice u popisu župa Zagrebačke biskupije 1334. spominje mjesto Voyzka (danas Vojskova) u distriktu Vrbaz (Vrbas) te Herbachan kod Prijedora u distriktu Zana (Sana) (TKALČIĆ 1874).

⁸⁷ BEUC 1985: 66; BUDAK 1994: 121.

- CD III: SMIČIKLAS, Tadija. 1905. *Codex Diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. Zagreb: JAZU.
- CD XIV: SMIČIKLAS, Tadija. 1916. *Codex Diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. Zagreb: JAZU.
- CIL III: MOMMSEN, Theodor. 1873. *Corpus Inscriptionum Latinarum* III/1-2. Berlin: Berlin-Brandenburger Akademie der Wissenschaften.
- DAI: MORAVCSIK, Gyula, R. H. M. JENKINS. 1967. *Constantine Porphyrogenitus De administrando imperio*. Greek text edited by Gy. Moravcsik, English translation by R. J. H. Jenkins [Corpus Fontium Historiae Byzantinae I]. Washington: The Athlone Press.
- Documenta: RAČKI, Franjo. 1877. *Documenta historiae Chroaticae periodum antiquam illustrantia*. Zagrabiae: Sumptibus Academiae Scientiarum et artium.
- HS: PERIĆ, Olga. 2003. *Toma Arhiđakon: Historia Salonitana*. Split: Književni krug Split.
- ILS: DESSAU, Hermann. 1892-1916. *Inscriptiones Latinae Selectae*. Berlin: Apud Weidmannos.
- ItA: PARTHEY, Gustav, Moritz Eduard PINDER. 1848. *Itinerarium Antonini Augusti et Hierosolymitanum*, 1-234. Berlin: Impensis Friderici Nicolai.
- MCJI: ŠKRIVANIĆ, Gavro A. 1974. *Monumenta cartographica Jugoslaviae I: antičke karte* [Posebna izdanja, knj. 17]. Beograd: Istorijski institut.
- MH: ENDLICHER, Stephan. 1849. *Rerum Hungaricarum monumenta Arpadiana*. Sangalli: Scheitlin & Zollikofer.
- MS: MIKLOSICH, Franz. 1858. *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae Bosnae Ragusii*. Viennae: Apud Guilelmum Braumüller.
- Rav: PINDER, Eduard MORITZ, Gustav PARTHEY. 1860. *Ravennatis Anonymi Cosmographia et Gvidonis Geographica*. Berlin: In aedibus Friderici Nicolai.
- TOM I: TOMAŠIĆ, Nikola. 1918. *Constantini Imp. Porphyrogeniti de administrando imperio liber*. U *Vjesnik kr. Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinskoga zemaljskog arkiva* I-II, ur. I. Bojničić, 23-91. Zagreb: Zaklada tiskare Narodnih novina u Zagrebu.
- TOM II: TOMAŠIĆ, Nikola. 1928. *Constantini Imp. Porphyrogeniti de administrando imperio liber (Nastavak i svršetak)*. U *Vjesnik kr. Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinskoga zemaljskog arkiva* III, ur. E. Laszowski, 1-70. Zagreb: Zaklada tiskare Narodnih novina u Zagrebu.

Literatura

- ANČIĆ, Mladen. 2010. Zamišljanje tradicije: Vrijeme i okolnosti postanka 30. glave djela *De administrando imperio*. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 42: 133-151.
- ANČIĆ, Mladen. 2011a. Ranosrednjovjekovni Neretvani ili Humljani: Tragom zabune koju je prouzročilo djelo *De administrando imperio*. U *Hum i Hercegovina kroz povijest: Zbornik radova, knj. 1*, ur. Ivica Lučić, 218-278. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.
- ANČIĆ, Mladen. 2011b. Miho Barada i mit o Neretvanima. *Povijesni prilozi* 41/41: 17-43.
- BARADA, Miho. 1928. Topografija Porfirogenitove Paganije. *Starohrvatska prosvjeta* ser. II, sv. 1-2: 37-54.

- BEUC, Ivan. 1985. *Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*. Zagreb: Pravni fakultet.
- BOJANOVSKI, Ivo. 1974. *Dolabelin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji*. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.
- BOJANOVSKI, Ivo, 1988. *Bosna i Hercegovina u antičko doba*. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.
- BUDAK, Neven. 1994. *Prva stoljeća Hrvatske*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- BUDAK, Neven. 2014. Hrvatska i Bizant u 10. stoljeću. *Tabula* 12: 51-63.
- BURY, John Bagnell. 1906. The treatise *De administrando imperio*. *Byzantinische Zeitschrift* 15/2: 517-577.
- ĆIRKOVIĆ, Sima. 1998. „Naseljeni gradovi“ Konstantina Porfirogenita i najstarija teritorijalna organizacija. *Zbornik radova Vizantološkog instituta XXXVII*: 9-32.
- DODIG, Radoslav. 2011. *Podrijetlo imena Imotski*. Priopćenje sa znanstvenog skupa Hrvatskog arheološkog društva Istraživanja u Imotskoj krajini, Imotski, 11.-13. listopada 2011.
- DZINO, Danijel. 2010. *Becoming Slav, Becoming Croat, Identity Transformations in Post-Roman and Early Medieval Dalmatia*. East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450-1450. Vol 12. Leiden-Boston: Brill.
- EGGERS, Martin. 2007. Das *De administrando imperio* des Kaisers Konstantinos VII. Porphyrogenetos und die historisch-politische Situation Südosteuropas im 9. und 10. Jahrhundert. *Ostkirchliche Studien* 56: 15-100.
- FERJANČIĆ, Božidar (ur.). 1959. *Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije II*. Beograd: Vizantološki Institut SANU.
- FERJANČIĆ, Božidar. 1978. Struktura 30. glave spisa *De administrando imperio*. *Zbornik radova Vizantološkog instituta* 18: 61-80.
- FERLUGA, Jadran. 1971. Vizantijsko carstvo i južnoslovenske države od sredine X veka. *Zbornik radova Vizantološkog instituta* 13: 75-107.
- FINE, John V. A. Jr. 1991. *The Early Medieval Balkans*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- GOLDSTEIN, Ivo. 1995. *Hrvatski rani srednji vijek*. Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- GOLDSTEIN, Ivo (ur.). 1996. *Hrvatske županije kroz stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga.
- GOLDSTEIN, Ivo. 2005. Naseljeni gradovi Porfirogenetove Paganije. *De administrando imperio* 36/14-15. U *Raukarov zbornik*. *Zbornik u čast Tomislava Raukara*, ur. Neven Budak, 39-50. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek za povijest, FF press.
- GRAČANIN, Hrvoje. 2011. *Južna Panonija u kasnoj antici i ranom srednjovjekovlju (od konca 4. do konca II. stoljeća)*. Zagreb: Plejada.
- GRAFENAUER, Bogo. 1952. Prilog kritici izvještaja Konstantina Porfirogenita o doseljenu Hrvata. *Historijski zbornik* V: 1-56.
- GRBIĆ, Dragana. 2014. *Plemenske zajednice u Iliriku*. Beograd: Balkanološki institut SANU.

- HAUPTMANN, Ljudmil. 1937. Seobe Hrvata i Srba. *Jugoslavenski istorijski časopis* 3: 30-61.
- JENKINS, Romilly J. H. i dr. (ed.). 1962. Constantine Porphyrogenitus. *De Administrando Imperio* vol. II: *Commentary*. London: The Athlone Press.
- KLAIĆ, Nada. 1975. *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*. Zagreb: Školska knjiga.
- KLAIĆ, Nada. 1978. Pogled na razvitak srednjovjekovne Slavonije (od Ljudevita Posavskog do bune 1573.). U *Novija arheološka istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Znanstveni skup, Varaždin 22-25. X 1975*. [Izdanja HAD 2], ur. Željko Rapanić, 235-241. Zagreb: Hrvatsko arheološko društvo.
- KLAIĆ, Nada. 1985. Najnoviji radovi o 29., 30. i 31. poglavlju u djelu *De administrando imperio* cara Konstantina VII. Porfirogeneta. *Starohrvatska prosvjeta*, ser. III, sv. 15: 31-60.
- KLAIĆ, Vjekoslav. 1928. *Županija Pset (Pesenta) i pleme Kolunić. Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 15: 1-12.
- LONČAR, Milenko. 1992. Porfirogenetova seoba Hrvata pred sudom novije literature. *Diadora* XIV: 375-448.
- LONČAR, Milenko. 2002a. Dalmatinske etimologije Konstantina Porfirogeneta. *Folia onomastica Croatica* 11: 149-174.
- LONČAR, Milenko. 2002b. *Filološka analiza Porfirogenetovih vijesti o Hrvatima*. Doktorska disertacija. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- LONČAR, Milenko. 2010. Vremenski nesklad između odlomaka 31. poglavlja *De administrando imperio*. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 42: 107-116.
- LONČAR, Milenko, Teuta SERREQUI. 2009. Kastron i polis u Porfirogenetovu *De administrando imperio*. *Folia onomastica Croatica* 17: 111-117.
- MARGETIĆ, Luj. 1977. Konstantin Porfirogenet i vrijeme dolaska Hrvata. *Zbornik Historijskog zavoda JAZU* 8: 5-88.
- MARGETIĆ, Luj. 1994. Pitanja iz najstarije povijesti Zagrebačke biskupije i Slavonije. *Croatica Christiana Periodica* XVIII/34: 1-50.
- MARKOVIĆ, Miodrag. 2013. O pokušajima ubiciranja „naseljenih gradova“ Porfirogenitove Paganije. Istoriografski pregled s posebnim osvrtom na sporna pitanja. *Zbornik radova Vizantološkog instituta* 50: 301-334.
- MARKOVIĆ, Mirko. 2004. *Antička naselja i grčko-rimska zemljopisna imena na tlu današnje Hrvatske*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- MESIHOVIĆ, Salmedin. 2014. *Ilirike*. Sarajevo: elektronsko izdanje.
- NOVAKOVIĆ, Relja. 1972. Neka zapažanja o 29. i 30. glavi *De administrando imperio*. *Istorijski časopis* 19: 5-54.
- PETRINEC, Maja. 2012. Zapažanja o poslijekarolinškom oružju i konjaničkoj opremi s područja Hrvatske i Bosne i Hercegovine u kontekstu povijesnih zbivanja u 10. i 11. stoljeću. *Starohrvatska prosvjeta* ser. III, sv. 39: 71-129.
- POSAVEC, Vladimir. 1998. *Povijesni zemljovid i granice Hrvatske u Tomislavovo doba. Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 30: 281-290.

- PRLENDER, Ivica. 2011. Rimska kurija prema rubnim prostorima Zapada na istočnojadranskoj obali tijekom XI. i XII. stoljeća. *Historijski zbornik LXII*: 1-27.
- RAČKI, Franjo. 2009 (1881). *Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća*. Prir. Mladen Ančić. Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga.
- SKOK, Petar. 1971. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: JAZU.
- STEINDORFF, Ludwig. 1995. Tumačenja riječi Dalmatia u srednjovjekovnoj historiografiji. Istovremeno o saboru na planities Dalmae. U *Etnogeneza Hrvata*, ur. Neven Budak, 148-158. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- ŠIMUNOVIĆ, Petar. 1985. Prvotna simbioza Romana i Hrvata u svjetlu toponimije. *Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 10-11: 147-200.
- ŠIMUNOVIĆ, Petar. 2014. Predantički toponimi u današnjoj (i povijesnoj) Hrvatskoj. *Folia onomastica Croatica* 22: 147-214.
- ŠIŠIĆ, Ferdo. 1925. *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- ŠKEGRO, Ante. 2000a. Je li rimski Delminij bio biskupsko sjedište?. *Povijesni prilozi* 19/19: 9-85.
- ŠKEGRO, Ante. 2000b. *Dalmion/Delmion i Delminium*. *Opuscula archaeologica* 23-24: 395-403.
- ŠKEGRO, Ante. 2008. Mukurska biskupija (Ecclesia Muccuritana). *Povijesni prilozi* 34/34: 9-25.
- ŠKEGRO, Ante. 2008. Tobožnja delminijska biskupija. *Opuscula Archaeologica* 31: 283-302.
- TAKÁCS, Miklós. 2010. *De administrando imperio* kao izvor za ranu povijest Mađara, kao i o vezama Mađara sa susjednim narodima u 10. stoljeću. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 42: 49-64.
- THALLOCY, Ljudevit. 1906. Istraživanja o postanku bosanske banovine sa naročitim obzirom na povelje körmendskog arkiva. *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini* IV: 401-444.
- TOMIČIĆ, Željko. 1996. Ranosrednjovjekovni kulturni krajobraz savsko-dravskog međurječja. U *Starohrvatska spomenička baština, rađanje prvog hrvatskog kulturnog pejzaža: zbornik radova znanstvenog skupa održanog 6-8. listopada 1992*, ur. Miljenko Jurković, Tugomir Lukšić, 151-160. Zagreb: Muzejsko-galerijski centar, Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, Nakladni zavod Matice hrvatske.
- UGLEŠIĆ, Ante. 2006. *Ranokršćanska arhitektura na području današnje šibenske biskupije*. Drniš-Zadar: Gradski muzej Drniš, Sveučilište u Zadru, Odjel za arheologiju.
- VEDRIŠ, Trpimir. 2010. Razgovor ugodni: Konstantin VII Porfirogenet i percepcije najranije hrvatske povijesti. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 42: 13-33.
- VRBOŠIĆ, Josip. 1992. Povijesni pregled razvitka županijske uprave i samouprave u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja* I/1: 55-68.
- WILKES, John J. 1969. *Dalmatia*. London: Routledge & K.

ŽIVKOVIĆ, Tibor. 2010. Constantine Porphyrogenitus' Source on the Earliest History of the Croats and Serbs. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 42: 117-131.

ŽIVKOVIĆ, Tibor. 2012. *De conversione Croatorum et Serborum – A Lost Source*. Belgrade: The Institute of History Belgrade.

The Location of Constantine Porphyrogenitus' τὰ Ἴμωτα

The article proposes identification of a Croatian ζουπανία (zupania, district) called τὰ Ἴμωτα (Imota), which appears in the chapter 30 of the *DAI*, with a place south of Banja Luka called Aemate or Lamatis and with the Roman age Maezaean community of the same name [Ae]matinos or [La]matinos. The primary communication route between Croatia and Bulgaria in the 9th and 10th centuries and Hungary in the 10th century was certainly going through the territory that is proposed for the location of τὰ Ἴμωτα, roughly following the Roman road from Salona to Servitium and then to Hungary across the Sava river or along the Sava – Danube riverine route towards the heart of the medieval Bulgaria. The proposed location of τὰ Ἴμωτα would fill the gap that lasted so long concerning the territorial administrative organization of Croatia north of zupania Pleba and Pesenta. The examination has actually showed that the author of *DAI* embedded in his account information about border changes in the first half of the 10th century. In that time the archon of Serbia expanded his rule over Pagania, which means that Croatia and Zahlumia lost the common border. Because of that it was possible for the author of *DAI* to place the border between Croatia and Serbia at Tzentina and Chlebena. In the 9th and 10th centuries, Imotski was most probably part of zupania Dalen in Pagania. Later, from the 12th century, the territory of Imotski was part of Hum Principality.

Keywords: Imota (τὰ Ἴμωτα), Imotski, Constantine VII Porphyrogenitus, *DAI*, Croatia, zupania

Ključne riječi: Imota (τὰ Ἴμωτα), Imotski, Konstantin VII Porfirogenet, *DAI*, Hrvatska, županije

Zahvala

Iskazujem posebnu zahvalnost Tiboru Živkoviću na vrijednoj pomoći koju mi je pružao pri pisanju ovog priloga. Prvotna zamisao bila je objava pod zajedničkim autorstvom, međutim njegova prerana smrt spriječila nas je u tome. Također, iskazujem zahvalnost glavnom uredniku i anonimnim recenzentima na korisnim komentarima i savjetima.

Anđelko Đermek
Jablanovec, Stubička 280
HR-10290 Zaprešić
andjelko.djermek@zg.t-com.hr

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

47

vol. 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2015.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 47, vol. 2

Izdavač / Publisher
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher
Vlatko Previšić

Glavni urednik / Editor-in-Chief
Hrvoje Gračanin

Izvršna urednica / Executive Editor
Inga Vilogorac Brčić

Uredništvo / Editorial Board
Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest/ancient history), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek/
medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac
(moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history),
Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council
Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko
Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki
(Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

*Izvršna urednica za tuzemnu i inozemnu razmjenu /
Executive Editor for Publications Exchange*
Kristina Milković

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant
Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS

Naslovna stranica

Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog

Marko Maraković

Lektura

Samanta Paronić

Tisak

Web2tisak, Zagreb

Naklada

250 primjeraka

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

RADOVI 47

vol. 2

ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU